
Getuigen van Natuur en Verleden

een gesprek met P. Houwen

Op een hoogbejaarde dag in 1982 trok ik laat in de avond naar Woumen, een dorp in de Westhoek, om er het huis van Paul Houwen (° 1935) te vinden. Dat bleek in het stikdonker al gauw een hele onderneming want het kostte mij drie boerenerven en twee bijtgrage waakhonden voor ik het weggetje ontdekte dat me tot bij zijn woning leidde. Paul woont op een steenworp van de bekende Blankaartvijver. Het gefluit van Smienten klinkt tot op zijn dorpel. Doch waar die eenden geen aandacht voor hadden, beviel mij des te meer: een warme deur die wachtend op een kier was gezet. Houwen is in de Westhoek geen onbekende. Zo verzorgde hij enkele jaren terug een wekelijkse rubriek over vogels in de regionale krant 'Het Wekelijks Nieuws'. Hij is en was een spilfiguur in de Volkshogeschool De Blankaart. Hij is tevens conservator van twee B.N.V.R.-natuurreservaten, de Blankaart te Woumen (80,5 ha) en de IJzermondung te Nieuwpoort (40 ha). Het feit dat hij sinds dik 15 jaar een antiekhandel drijft in Esen zorgt ervoor dat hij ook onderweg veel mensen uit de streek ontmoet. Zoals hij zelf beweert is hij geboeid door wat men in de archeologie 'artefacten' noemt. Zijn broodwinning omschrijft hij graag als 'getuige zijn van een stukje verleden en dat kunnen doorgeven aan een geïnteresseerd publiek'. De K van kunst ziet hij liefst omfloerst. Bij voorkeur scharrelt hij rond tussen oud spul dat eens toebehoorde aan het gewone volk.

Het toetje van onze kennismaking had een interview moeten zijn, doch het nachtelijk uur en de vaststelling dat ook de wijnflessen het beste van zichzelf geboden hadden, besliste er anders over. Paul oordeelde wijselijk het vraaggesprek 'tot volgend jaar' te verdagen. Beide verschenen we op 3 januari in prima conditie op het rendez-vous en gingen van start met de volgende openingsvraag.

Een gesprek in waterrijk gebied, rechts het B.N.V.R.-reservaat De Blankaart

De ervaring leert dat mensen met een levenslang engagement in het natuurbehoud van kindsbeen af een bijzondere interesse koesterden voor de natuur. Kunt u dat voor uzelf beamen?

Ja zeker, ik was reeds vroeg geïnteresseerd in de natuur maar de volle belangstelling is eigenlijk pas gekomen in mijn collegejaren, samen met mijn vriend Antoon De Roo. Met hem deed ik excursies en deelde ik een sterke interesse voor vogels. Deze interesse voor vogels is gegroeid vanuit een belangstelling voor Gierzwaluwen. Die zagen we aan de St.-Michielskerk te Roeselare op

een plaats waar we vaak over school stonden te praten. We werden geboeid door het lawaai van die Gierzwaluwen die over de daken van de kerk scheerden. Op deze wijze werd onze aandacht gevestigd op deze soort en op vogels in het algemeen. We hebben toen contact gezocht met mensen die hierover meer afwisten. In die tijd verzorgde Antoon Deschrevel - een priester, die ook op het terrein van de kunstgeschiedenis bedreven was - voordrachten voor het Davidsfonds. We zagen van hem een interessante dia-voorstelling over vogels, gebaseerd op de boeken van Tinbergen. Uit de boeken 'Vogels onderweg' en 'Vogels in hun domein', had hij tekeningen en diagrammen overgenomen die hij projecteerde tijdens zijn lezingen. Die man wist ons werkelijk te boeien. Daarnaast was er ook nog Remi Surmont uit Ardoioie, een man uit de streek dus die ons heeft begeleid in het vrije veld. Zo trokken we ondermeer naar het bos van Ardoioie waar we de typische vogels van het bos leerden kennen. Intussen waren we, ik geloof via Remi, lid geworden van de Wielewaal te Roeselare. Dit was in de vroege jaren vijftig. Hierop hebben we een aantal leden aangeworven in het Roeselaarse en stichtten we toen samen met anderen de Wielewaal afdeling 'Mandelstreek'.

Hoe is dan uw belangstelling gewekt voor het natuurbehoud, voor de natuurbescherming in het algemeen?

Ik denk dat men gewoon vanuit de belangstelling voor de natuur noodzakelijkerwijze geconfronteerd wordt met het feit dat de natuur overal bedreigd wordt. Derhalve ga je je verantwoordelijk voelen, wil je daar iets tegen ondernemen. Bescherming en behoud van de natuur is dus eigenlijk een logisch gevolg van belangstelling.

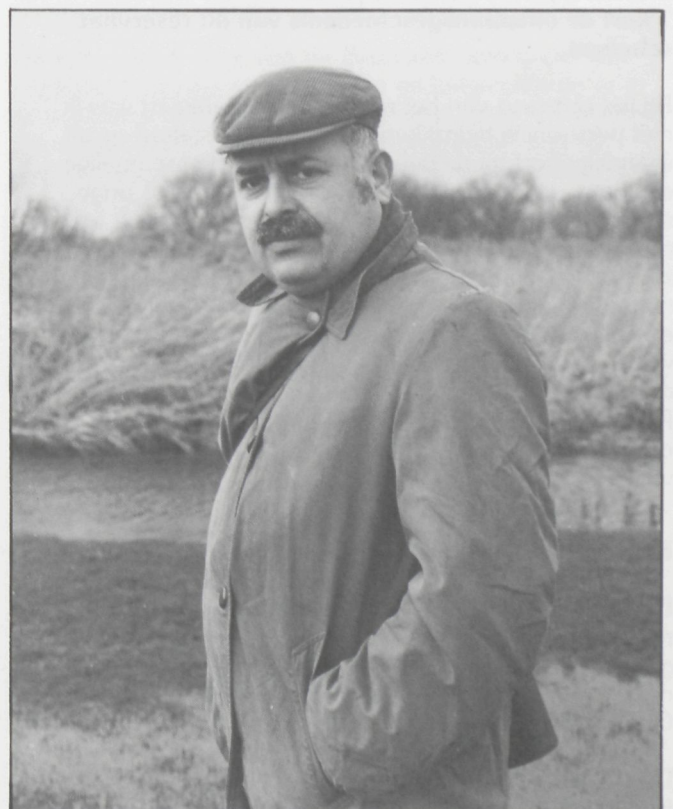
Hiermee roept u een even logische vraag op, hoe dient men het natuurbehoud te behartigen?

Natuurbehoud kan op verschillende vlakken beoefend. Op het hoogste vlak contact onderhouden met mensen die de beslissingen moeten treffen. Uiteraard een zeer

belangrijk contact maar het is evenzeer van belang dat de gewone man in de straat bewust wordt van de problemen die er met de natuur zijn. Vaak worden slechts beslissingen getroffen wanneer een groot aantal mensen ervan bewust is dat er eigenlijk iets moet veranderen. Dus het werk aan de basis moet parallel lopen met de bemoeienissen die op het hoogste vlak worden gevoerd. Dat vind ik zeer belangrijk en misschien werd dit tot nog toe mogelijks een beetje verwaarloosd, heeft men misschien teveel gedacht dat natuurbehoud eigenlijk iets is voor academici. Misschien is dit de reden waarom we in ons land maar zover staan in vergelijking met andere landen waar natuurbehoud veel meer aanhang geniet...

Hiermee raken we de zwakke inlandse plekken van het natuurbehoud. Kunt u daar nog dieper op ingaan?

Ja, ik denk dat het een zaak van volksopvoeding is, een zaak van terugkeren uit die vervreemding. Want het volledig losstaan van de natuur brengt mee dat men niet merkt dat er wat misloopt, en dat je er als je er toch met je neus op gedrukt wordt, onverschillig voor bent. Die volksopvoeding is niet alleen een zaak voor de scholen, maar moet op alle mogelijke vlakken tot ont-plooiing kunnen komen. Een manier bij uitstek om diep wortelende belangstelling en verantwoordelijkheidszin te wekken, is de mensen in contact brengen met de natuur, en wel zo dat ze er werkelijk wat aan beleven. Onmiddellijk scheidt dit evenwel problemen want men kan de mensen ook zo met de natuur in contact brengen dat ze er voor de rest van hun leven genoeg van hebben ! Het moet een begeleidende kennismaking worden waarbij men niet enkel beleert, maar waar evenzeer de natuur werkelijk aan den lijve dient beleefd. Die ervaring, dat genieten zal in sterke mate het besef voeden, dat je als mens erg nauwe banden hebt met de natuur. Wanneer dan één en ander misloopt ben je sneller bereid er ook wat aan te doen.

U heeft stellig vele honderden mensen bij hun eerste pasjes doorheen een brok natuur begeleid. Blijft dit voor u een boeiende, bevredigende onderneming?

Ik ga vaak op stap met mensen die weinig of niets afweten van het leven in de vrije natuur, maar wanneer ze met open geest en hart van start gaan, en aan de wandeling duidelijk wat hebben, dan is voor mij de voldoening groot. Mijn meest positieve ervaringen op dat vlak betreffen excursies waar individueel belangstellenden op afkomen. De respons bij die bezoekers is meestal duidelijk groter dan bij georganiseerde groepsbezoekers. Maar hoe dan ook, mijn hoofdbekommernis blijft altijd de deelnemers zoveel mogelijk te laten boeien door het natuurgebeuren.

Ongetwijfeld hebt u tijdens uw jarenlange ervaring als excursieleider memorabele belevenissen gekend. Kunt u enkele anecdotes ten beste geven?

Wel, op een excursie met kinderen hoorden we een Gaai schreeuwen en de kinderen waren meteen benieuwd wat voor een geluid dat eigenlijk was. Toen zei ik dat we met een Gaai te doen hadden, waarop de kinderen vroegen wat voor Gaai dit dan wel was, misschien een Vlaamse gaai? Ik bevestigde, en voegde eraan toe dat gewoon Gaai mag gezegd worden omdat er in ons land maar één soort Gaai voorkomt. Toch niet riep een kleine, er is ook nog een papegaai.

Er zijn ook nog ervaringen die betrekking hebben op de soms verrassende onkunde met de natuur. Ik had tijdens een winterexcursie gesproken over het feit dat er op de Blankaart tijdens het winterhalfjaar enige tienduizenden eenden kunnen voorkomen vanaf november, vogels afkomstig uit het noorden van Europa en uit NW-Siberië. Hierop vroeg een dame of we die vogels dan van die streken naar de Blankaart brachten...

U noemde zonet de Blankaart. Uw naam is zeer nauw met dit B.N.V.R.-reservaat verbonden. Kunt u in 't kort de ontstaansgeschiedenis van dit reservaat schetsen.

Bij het ontstaan van het reservaat de Blankaart was ik niet persoonlijk betrokken. Dit reservaat-statuut spruit eigenlijk voort uit de bekommernis van de toenmalige eigenaar - de familie Kempinck - om dit gebied ongeschonden te bewaren. De familie Kempinck heeft toen contact opgenomen met Natuur- en Vogelreservaten en zo werd de Blankaart in 1959 reservaat. Dit ging gepaard met de oprichting van de gelijknamige Volkshogeschool, en anderzijds een natuurgebied dat op verantwoorde wijze zou openstaan voor het publiek, een educatief reservaat dus.

Pas veel later, in 1978 is het reservaat door aankoop ook eigendom geworden van Natuur- en Vogelreservaten.

En de IJzermondig van Nieuwpoort?

De IJzermondig te Nieuwpoort is iets later, in 1961, als reservaat onder beheer van Natuur- en Vogelreservaten gekomen. Dit kon na onderhandelingen met privé eigenaars, en met de staat, met name het Ministerie van Openbare Werken.

De Rijksuniversiteit van Gent heeft daar ook een rol in gespeeld?

Ja, maar pas veel later toen een privé-eigenaar zijn gebouw en 4 ha aangrenzend natuurterrein verhuurde aan de Rijksuniversiteit van Gent.

De Blankaart en de IJzermondig zijn naar ik vermoed uw dagelijkse zorgenkinderen. Zou men mogen stellen dat er een bijzondere band kan ontstaan tussen conservator en reservaat, mens en natuurmonument ... Schuilt daar voor u een brok sentimentaliteit achter of blijft het een nuchter uitvoeren van de beheersopties?

Ik ben inderdaad met hart en ziel aan beide reservaten verbonden. Dus ook sentimenteel en daar schaam ik mij helemaal niet voor. Ik ben zo met het reservaat vergroeid dat ik er elk hoekje, elk kantje ken. Het is uiteraard in de eerste plaats steeds zaak het hoofd koel te houden en de juiste beslissingen te treffen in de problemen die zo'n reservaten van dag tot dag meebrengen. Maar het emotionele blijft hoe dan ook. Een schot bijvoorbeeld, hoewel ik weet dat het niet uit het reservaat zelf komt, maakt mij ongerust voor de watervogels. Als een onbekende in de omgeving van het reservaat rondtoert, vraag ik me af wat die daar wil uitrichten. Tussen conservator en reservaat is er in mijn geval zonder twijfel een binding die niet louter rationeel te noemen is.

U bent antiquair om den brode. Zijn antiek en natuur twee tegenpolen of vult het ene in uw leven het andere aan?

Je zou daar een verband kunnen in zien, ja. De natuur is eigenlijk ook een erfenis uit het verleden waarvoor wij verantwoordelijkheid hebben en die wij moeten doorgeven aan de volgende generatie. Aan de andere zijde is het zo dat zowel natuur als antiek aansporen tot onderzoek. Beide zijn een boeiend onderzoeksterrein. Oorzaak en gevolg liggen soms ver uit elkaar en een logisch verband is moeilijk te vinden. Een onderzoekende geest

De IJzermunding te Nieuwpoort, 40 ha sinds 1961 door B.N.V.R. beheerd als natuureservaat

kan uiteraard voor veel onderwerpen belangstelling hebben doch natuur en antiek zijn twee dingen waar eigenlijk een soort detectiewerk mee gemoeid is wil men bepaalde problemen achterhalen. Ik denk dus wel dat daar enig verband in ligt in mijn persoonlijke interesse voor die twee dingen.

Clem Schouwenaars en Willem Vermandere hebben op de hun typerende wijze het isolement dat de Westhoek uitstraalt verwoord. Welke zijn uw beschouwingen hieromtrent?

Inderdaad, het isolement van de Westhoek is nog steeds een realiteit, maar voor mij als conservator is toch heel wat veranderd. Destijds stond een conservator alleen maar nu beschikt hij over een zeer belangrijk instrument, nl. de beheerscommissie. Hier worden bepaalde problemen of projecten besproken, iets wat vroeger niet het geval was en waarvoor de conservator telkens alleen verantwoordelijkheid moest nemen. Een voorbeeld. Ik stelde vast dat de Blauwe reiger op de Blankaart als broedvogel verdwenen was in de jaren vijftig. Op een bepaald ogenblik had je zelfs meer kans een Purperreiger te zien, nochtans een schaarse doortrekker, dan een Blauwe reiger. Ik heb in 1965 het idee opgevat om Blauwe reigers en Aalscholvers uit Nederland in te voeren in de hoop dat het tot een nieuwe wilde kolonie zou komen. Met de reigers is dit volkomen geslaagd. Deze beslissing heb ik toen persoonlijk als conservator genomen. Nu zou zich hier vooraf de beheerscommissie over buigen om alle aspecten te onderzoeken. Maar hoe dan ook, als gebied blijft de Blankaart in een uithoek liggen. En dat heeft zijn positieve kanten, omdat rust er onontbeerlijk is.

Wanneer u weet dat gedurende de winter tot dertig, vijfendertigduizend eenden op de vijver kunnen verblijven ligt het voor de hand dat massabezoek hier niet kan. Dit zou een te grote verstoring teweeg brengen. Het isole-

ment heeft er in feite ook toe bijgedragen dat de Blankaart natuureservaat is kunnen worden. Had de Blankaartvijver aan de kust gelegen dan zou het sinds lang voor zeilen en andere vormen van waterrecreatie in aanmerking zijn gekomen. Hetzelfde zou gebeurd zijn had de Blankaart in de omgeving van Brussel gelegen. Het gebied lag nu toevallig in de IJzervallei ver van een grote agglomeratie, en dat is een unieke kans gebleken.

Houdt u er een sombere toekomstvisie op na?

De toekomst is voor wat de Blankaart betreft niet zo negatief. Toch zijn er belangrijke bedreigingen die er in de toekomst waarschijnlijk niet kleiner op zullen worden. Op de Blankaart specifiek zijn er problemen met de waterkwaliteit en met het waterpeil. Het ziet er niet naar uit dat deze in de directe toekomst een oplossing zullen krijgen maar in zijn bestaan als natuurterrein is de Blankaart tamelijk veilig gesteld voor de toekomst. Dit betekent niet dat men in het algemeen op het vlak van natuurbehoud erg optimistisch kan zijn vermits men al te veel moet vaststellen dat in de naaste of verre omgeving belangrijke natuurterreinen ten onder gaan aan verkavelingen, wegeaanleg, grondwaterpeilverlaging of welke aanslagen meer. Het is dan ook moeilijk om globaal gezien optimistisch gestemd te zijn. Het enige wat hiertegen te doen valt is een massale beweging teweeg brengen van de basis uit om bij de overheid druk uit te oefenen om tenslotte het tij te doen keren... het is de grote opgave van het natuurbehoud □

'Er moet een einde komen aan de mentaliteit dat moerasgebieden, uiterwaarden en rivierwinterbedden alleen maar liggen te wachten op de komst van ingenieurs, die de wereld van de chaos willen verlossen'.

P. Houwen, Uit 'Rivieren treden buiten hun oevers', Bulletin B.N.V.R. 1974, p. 15.